๕.๒. อเนกัตถตัทธิต

อเนกัตถตัทธิต ลงปัจจัย ๑๙ ตัว คือ **ณิก ณ เณยฺย อิม อิย อิก กิย ย ณฺย กณฺ ตา อิย อายิตตฺต ล อาลุ ก ตฺตก วนฺตุ มย** แทนหลายอรรถ เช่น "**สํสฏฺจ**" แปลว่า "**ปน ผสม**" เป็นต้น

๓๗๓. **เยน วา สํสฏฺฐํ ตรติ จรติ วหติ ณิโก.** (๗ บท, ปัจจยวิธิ)
ลง ณิก ปัจจัย หลังจากศัพท์ที่มีอรรถว่า เครื่องปรุง เครื่องข้าม เครื่องเที่ยวไป หรือเครื่องนำไป บ้าง

อุทาหรณ์

ติเลน สํสฏฺฐํ	=	**เตลิกํ.** (โภชนํ)	(ข้าวสวย)ปรุงด้วยงา
ติเลน สํสฏฺฐา	=	**เตลิกี.** (ยาคุ)	(ข้าวต้ม)ปรุงด้วยงา
คุเฬน สํสฏฺฐํ	=	**โคฬิกํ.**	ปรุงด้วยน้ำอ้อย
ฆเตน สํสฏฺฐํ	=	**ฆาติกํ.**	ปรุงด้วยเปรียง
ทธินา สํสฏฺฐํ	=	**ทาธิกํ.**	ปรุงด้วยนมส้ม
มริเจน สํสฏฺฐํ	=	**มาริจิกํ.**	ปรุงด้วยพริก
โลเณน สํสฏฺฐํ	=	**โลณิกํ.**	ปรุงด้วยเกลือ
นาวาย ตรตีติ	=	**นาวิโก.**	ผู้ข้ามด้วยเรือ
อุฬุมฺเปน ตรตีติ	=	**โอฬุมฺปิโก, อุฬุมฺปิโก.**	ผู้ข้ามด้วยแพ
กุลฺเลน ตรตีติ	=	**กุลฺลิโก.**	ผู้ข้ามด้วยแพ
โคปุจฺเฉน ตรตีติ	=	**โคปุจฺฉิโก.**	ผู้ข้ามด้วยหางโค
สกเฏน จรตีติ	=	**สากฏิโก.**	ผู้เที่ยวไปด้วยเกวียน
ปเทน จรตีติ	=	**ปาทิโก.**	ผู้เที่ยวไปด้วยเท้า คนเดินเท้า
ทณฺเฑน จรตีติ	=	**ทณฺฑิโก.**	ผู้เที่ยวไปด้วยไม้เท้า
ธมฺเมน จรตีติ	=	**ธมฺมิโก.**	ผู้จาริกไปด้วยธรรม
สีเสน วหตีติ	=	**สีสิโก.** (วาศัพท์ห้ามวุทธิ)	ผู้นำไปด้วยศีรษะ (เทินหัวไป)
อํเสน วหตีติ	=	**อํสิโก.**	ผู้นำไปด้วยบ่า (แบกไป)
ขนฺเธน วหตีติ	=	**ขนฺธิโก.**	ผู้นำไปด้วยคอหรือไหล่ (ลากไป)
หตฺเถน วหตีติ	=	**หตฺถิโก.**	ผู้นำไปด้วยมือ (ถือไป)
องฺคุลินา วหตีติ	=	**องฺคุลิโก.**	ผู้นำไปด้วยนิ้ว (หิ้วไป)

<u>พึงทราบว่า</u> **ณิก** ปัจจัย ลงได้ ๒๘ อรรถ (สูตร เยน วา ๔, สูตร ตมธีเต ๒๔)

ทำตัวรูป (ย่อ)

เตลิกํ = ติล + ณิก

ติล ณิก	- ลง ณิก ปัจจัย ในอรรถ ปรุง	= เยน วา สํสฏฺจํ ตรติ จรติ วหติ ณิโก.
ติล อิก	- ลบ ณ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
เตล อิก	- วุทธิ อิ เป็น เอ	= วุฑฺธาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส ...
เตลิก	- แยก, ลบ, รวม เป็น เตลิก, เรียกว่านาม	
เตลิก สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เตลิก อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
เตลิกํ	- แยก, ลบ, รวม	
	- สำเร็จรูปเป็น **เตลิกํ** อันปรุงด้วยงา	

วาศัพท์

วาศัพท์ ในสูตรนี้ หมายเอาการลง ณิก ปัจจัย ในอรรถอื่นบ้าง เช่น

ปรทารํ คจฺฉตีติ	=	**ปารทาริโก.**	ผู้ถึงซึ่งภรรยาของบุคคลอื่น (ชายชู้)
ปถํ คจฺฉตีติ	=	**ปถิโก.**	ผู้ไปสู่หนทาง (คนเดินทาง)

๓๗๔. **ตมธีเต เตนกตาทิสนฺนิธานนิโยค...** (๔ บท, ปัจจยวิธิ)

ลง ณิก ปัจจัย (หลังจากลิงค์อันมีทุติยาวิภัตติ) ในอรรถว่า “ผู้สวดคัมภีร์นั้น, ทำด้วยสิ่งนั้นเป็นต้น, นับเนื่องในสิ่งนั้น, ประกอบในสิ่งนั้น, สิ่งนั้นเป็นศิลปะของเขา, สิ่งนั้นเป็นสินค้าของเขา, และสิ่งนั้นเป็นการเลี้ยงชีพของเขา” บ้าง

อุทาหรณ์

วินยํ อธีเตติ วา	=	**เวนยิโก.**	ผู้สวดพระวินัย นักพระวินัย
วินยํ อเวจฺจ อธีเตติ	=	**เวนยิโก.**	ผู้เข้าใจแล้วจึงสวดพระวินัย นักพระวินัย
สุตฺตนฺตํ อธีเตติ	=	**สุตฺตนฺติโก.**	ผู้สวดพระสูตร นักพระสูตร
อภิธมฺมํ อธีเตติ	=	**อาภิธมฺมิโก.**	ผู้สวดพระอภิธรรม นักพระอภิธรรม

๓๗๕. **มา ยูนมาคโม ฐาเน.** (๔ บท, ปฏิเสธ+อาคมวิธิ)

(เพราะปัจจัยที่มี ณ ห้ามวุทธิสระต้นอันไม่มีสังโยคอยู่หลัง) แต่จะลง เอ และ โอ อาคม ตามสมควรแก่อุทาหรณ์

วุทธิอาคม

“ฐาเน”ติ วจนา เจตฺถ ยูนมาเทสภูตโต
ยเวหิ ปุพฺเพว เอโอ- วุทฺธิโย โหนฺติ อาคมา.

ก็ อักษรอาคม คือ เอวุทธิ และ โอวุทธิ จะลงข้างหน้า ย และ ว อันเป็นอักษรอาเทศของ อิ และ อุ เพราะคำกล่าวว่า “ในฐานะอันสมควร” ในสูตรนี้

ทำตัวรูป

เวยฺยากรณิโก = วิ + อา + กรณํ

วิ อา กรณํ
วฺอิ อา กรณํ - แยก วฺ ออกจาก อิ = ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
วฺย อา กรณํ - อาเทศ อิ เป็น ย = เตสุ วุทฺธิ ...
เวย อา กรณํ - ลง เอ อาคม = มา ยูนมาคโม ฐาเน.
เวยฺย อา กรณํ - ซ้อน ยฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
เวยฺยากรณํ - แยก ลบ รวม
เวยฺยากรณํ อธีเต - ผู้สวดคัมภีร์ไวยากรณ์
อิติ อตฺเถ - ในอรรถนี้

เวยฺยากรณ ณิก - ลง ณิก ปัจจัย ในอรรถ สวด = ตมธีเต เตนกตาทิสนฺนิธาน...
เวยฺยากรณ อิก - ลบ ณฺ อนุพันธ์ = เตสํ โณ โลปํ.
เวยฺยากรณิก - แยก, ลบ, รวม เป็น เวยฺยากรณิก, เรียกว่านาม

เวยฺยากรณิก สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เวยฺยากรณิก โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
เวยฺยากรณิโก - แยก, ลบ, รวม
- สำเร็จรูปเป็น **เวยฺยากรณิโก** ผู้สวดคัมภีร์ไวยากรณ์

อุทาหรณ์

๑. ในอรรถ **อธีเต** สวด

พฺยากรณํ อธีเตติ	= **เวยฺยากรณิโก.**	ผู้สวดคัมภีร์ไวยากรณ์
นฺยายํ อธีเตติ	= **เนยฺยายิโก.**	ผู้สวดคัมภีร์นยายะ
ตกฺกํ อธีเตติ	= **ตกฺกิโก.**	ผู้สวดคัมภีร์ตักกะ
นิมิตฺตํ อธีเตติ	= **เนมิตฺติโก.**	ผู้สวดคัมภีร์นิมิตตะ

๒. ในอรรถ **เตน กตํ** กระทำ

กาเยน กโต ปโยโค	=	**กายิโก.**	ความพยายามอันกระทำด้วยกาย
กาเยน กตํ กมฺมํ	=	**กายิกํ.**	กรรมอันกระทำด้วยกาย
วจสา กตํ กมฺมํ	=	**วาจสิกํ.** (สฺ อาคม)	กรรมอันกระทำด้วยวาจา
มนสา กตํ กมฺมํ	=	**มานสิกํ.** (สฺ อาคม)	กรรมอันกระทำด้วยใจ
		(ลง สฺ อาคม = วาศัพท์ ใน ส สเร วาคโม)	
เถเรหิ กตา สงฺคีติ	=	**เถริกา.** (อา อิตฺถี)	สังคายนาอันพระเถระกระทำ
ปญฺจสเตหิ กตา สงฺคีติ	=	**ปญฺจสติกา.**	สังคายนาอันพระเถระ ๕๐๐ กระทำ
สตฺตสเตหิ กตา สงฺคีติ	=	**สตฺตสติกา.**	สังคายนาอันพระเถระ ๗๐๐ กระทำ

๓. ในอรรถ **สนฺนิธาน** เนื่อง

สรีเร สนฺนิธานา เวทนา	=	**สารีริกา, สารีริกํ.**	เวทนา ทุกข์ อันเนื่องในสรีระ
มนสิ สนฺนิธานา เวทนา	=	**มานสิกา, มานสิกํ.**	เวทนา ทุกข์ อันเนื่องในใจ

๔. ในอรรถ **นิยุตฺต** ประกอบ เฝ้า

ทฺวาเร นิยุตฺโต	=	**โทวาริโก.**	ผู้เฝ้าประตู
ภณฺฑาคาเร นิยุตฺโต	=	**ภณฺฑาคาริโก.**	ผู้เฝ้าเรือนคลัง
นคเร นิยุตฺโต	=	**นาคริโก.**	ชาวนคร ผู้รักษานคร ผู้อยู่ในนคร
นวกมฺเม นิยุตฺโต	=	**นวกมฺมิโก.**	คนก่อสร้าง คนงานใหม่
วนกมฺเม นิยุตฺโต	=	**วนกมฺมิโก.**	คนทำงานในป่า คนหาของป่า
อาทิกมฺเม นิยุตฺโต	=	**อาทิกมฺมิโก.**	คนฝึกงาน คนงานใหม่
อุทเร นิยุตฺโต	=	**โอทริโก.**	คนหาเลี้ยงท้อง สิ่งที่อยู่ในท้อง
รเถ นิยุตฺโต	=	**รถิโก.**	คนขับรถ คนประจำรถ
ปเถ นิยุตฺโต	=	**ปถิโก.**	คนเดินทาง คนอยู่แต่ในทาง
อุปาเย นิยุตฺโต	=	**โอปายิโก.**	คนวางแผน ผู้ใช้อุบาย
เจตสิ นิยุตฺตา	=	**เจตสิกา.**	เจตสิก ธรรมอันประกอบในจิต

๕. ในอรรถ **สิปฺป** ศิลปะ

วีณาวาทนํ	=	**วีณา.**	การดีดพิณ
วีณา อสฺส สิปฺปํ	=	**เวณิโก.**	ผู้มีศิลปะดีดพิณ มือพิณ
ปณโว อสฺส สิปฺปํ	=	**ปาณวิโก.**	ผู้มีศิลปะตีกลองบัณเฑาะก์ มือกลอง
มุทิงฺโค อสฺส สิปฺปํ	=	**โมทิงฺคิโก.**	ผู้มีศิลปะตีกลองตะโพน มือกลอง
วํโส อสฺส สิปฺปํ	=	**วํสิโก.**	ผู้มีศิลปะเป่าขลุ่ย มือขลุ่ย

๖. ในอรรถ **ภณฺฑ** สิ้นค้า

คนฺโธ อสฺส ภณฺฑํ	=	**คนฺธิโก.**	คนขายของหอม

ติลํ อสฺส ภณฺฑํ	=	**เตลิโก.**	คนขายงา
คุฬํ อสฺส ภณฺฑํ	=	**โคฬิโก.**	คนขายน้ำอ้อย
ปูวํ อสฺส ภณฺฑํ	=	**ปูวิโก.**	คนขายขนม
ปณฺณํ อสฺส ภณฺฑํ	=	**ปณฺณิโก.**	คนขายหนังสือ
ตมฺพูลํ อสฺส ภณฺฑํ	=	**ตมฺพูลิโก.**	คนขายใบพลู
โลณํ อสฺส ภณฺฑํ	=	**โลณิโก.**	คนขายเกลือ

๗. ในอรรถ **ชีวิก** เลี้ยงชีพ

อุรพฺภํ หนฺตฺวา ชีวติ	=	**โอรพฺภิโก.**	คนฆ่าแกะเลี้ยงชีพ
อุรพฺโภ อสฺส ชีวิกา	=	**โอรพฺภิโก.**	คนฆ่าแกะเลี้ยงชีพ
มิโค อสฺส ชีวิกา	=	**มาควิโก.** (วฺ อาคม)	คนฆ่าเนื้อเลี้ยงชีพ (อิ เป็น อ, วุทธิ)
สูกโร อสฺส ชีวิกา	=	**สูกริโก.**	คนฆ่าสุกรเลี้ยงชีพ
สกุโณ อสฺส ชีวิกา	=	**สากุณิโก.**	คนฆ่านกเลี้ยงชีพ
มจฺโฉ อสฺส ชีวิกา	=	**มจฺฉิโก.**	คนฆ่าปลาเลี้ยงชีพ

อาทิศัพท์

อาทิศัพท์ ในคำว่า “เตน กตาทิ” รวมเอาการลง ณิก ปัจจัย ในอรรถต่อไปนี้

๘. ในอรรถ **เตน หตํ** เครื่องฆ่า

ชาเลน หโต	=	**ชาลิโก.**	ถูกฆ่าด้วยข่าย, สัตว์ติดข่าย
ชาเลน หนตีติ วา	=	**ชาลิโก.**	ผู้ฆ่าด้วยข่าย, ชาวประมง
พาฬิเสน หโต	=	**พาฬิสิโก.**	ผู้ฆ่าด้วยเบ็ด, สัตว์ติดเบ็ด
วาครเน หโต	=	**วาคริโก.**	ผู้ฆ่าด้วยบ่วง, สัตว์ติดบ่วง

๙. ในอรรถ **เตน พทฺธํ** เครื่องผูก มัด

สุตฺเตน พทฺโธ	=	**สุตฺติโก.**	ผู้ผูกด้วยเชือกด้าย, ถูกผูกไว้ด้วยด้าย
วรตฺตาย พทฺโธ	=	**วารตฺติโก.** นาโค	ผู้ผูกด้วยเชือกหนัง, ถูกผูกด้วยเชือกหนัง

๑๐. ในอรรถ **เตน กีตํ** ของซื้อขาย

วตฺเถน กีตํ ภณฺฑํ	=	**วตฺถิกํ.**	สิ้นค้าที่แลกมาด้วยผ้า
กุมฺเภน กีตํ	=	**กุมฺภิกํ.**	สิ้นค้าที่แลกมาด้วยหม้อ
ผาเลน กีตํ	=	**ผาลิกํ.**	สิ้นค้าที่แลกมาด้วยผาล
สุวณฺเณน กีตํ	=	**โสวณฺณิกํ.**	สิ้นค้าที่แลกมาด้วยทอง
สเตน กีตํ	=	**สาติกํ.**	สิ้นค้าที่แลกมาด้วยราคา ๑๐๐

๑๑. ในอรรถ **เตน ทิพฺพติ** เครื่องเล่น

อกฺเขน ทิพฺพตีติ	=	**อกฺขิโก.**	ผู้เล่นด้วยคะแนน นักพนัน

สลากาย ทิพฺพตีติ	=	**สาลากิโก.**	ผู้เล่นด้วยสลาก นักซื้อหวย
ตินฺทุเกน ทิพฺพตีติ	=	**ตินฺทุกิโก.**	ผู้เล่นด้วยผลมะพลับ
อมฺพผเลน ทิพฺพตีติ	=	**อมฺพผลิโก.**	ผู้เล่นด้วยผลมะม่วง

๑๒. ในอรรถ **อสฺส อาวุโธ** ผู้มีอาวุธ

จาโป อสฺส อาวุโธ	=	**จาปิโก.**	ผู้มีธนูเป็นอาวุธ มือธนู
โตมโร อสฺส อาวุโธ	=	**โตมริโก.**	ผู้มีหอกเป็นอาวุธ มือหอก
มุคฺคโร อสฺส อาวุโธ	=	**มุคฺคริโก.**	ผู้มีไม้ค้อนเป็นอาวุธ มือค้อน
มุสโล อสฺส อาวุโธ	=	**โมสลิโก.**	ผู้มีสากเป็นอาวุธ มือสาก โจร

๑๓. ในอรรถ **อสฺส อาพาโธ** ผู้ป่วย

วาโต อสฺส อาพาโธ	=	**วาติโก.**	ผู้มีโรคลม คนท้องอืดเฟ้อ
เสมฺโห อสฺส อาพาโธ	=	**เสมฺหิโก.**	ผู้มีเสมหะ หอบ หืด
ปิตฺตํ อสฺส อาพาโธ	=	**ปิตฺติโก.**	ผู้มีโรคถุงน้ำดีอักเสบ คนเป็นโรคดีซ่าน

๑๔. ในอรรถ **ตตฺถ ปสนฺโน** ผู้เลื่อมใสในสิ่งนั้น

พุทฺเธ ปสนฺโน	=	**พุทฺธิโก.**	ผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ธมฺเม ปสนฺโน	=	**ธมฺมิโก.**	ผู้เลื่อมใสในพระธรรม
สํเฆ ปสนฺโน	=	**สํฆิโก.**	ผู้เลื่อมใสในพระสงฆ์

๑๕. ในอรรถ **ตสฺส สนฺตกํ** สมบัติของเขา

พุทฺธสฺส สนฺตโก	=	**พุทฺธิโก.**	สมบัติของพระพุทธศาสนา
ธมฺมสฺส สนฺตโก	=	**ธมฺมิโก.**	สมบัติของพระธรรม
สํฆสฺส สนฺตโก	=	**สํฆิโก.** วิหาโร	วิหารสมบัติของพระสงฆ์
สํฆสฺส สนฺตกา	=	**สํฆิกา.** ภูมิ	พื้นที่สมบัติของพระสงฆ์
สํฆสฺส สนฺตกํ	=	**สํฆิกํ.** จีวรํ	จีวรสมบัติของพระสงฆ์
ปุคฺคลสฺส สนฺตกํ	=	**ปุคฺคลิกํ.**	สมบัติของบุคคล

๑๖. ในอรรถ **ตมสฺส ปริมาณํ** กะ ชั่ง ตวง วัด

กุมฺโภ อสฺส ปริมาณํ	=	**กุมฺภิกํ.**	มีปริมาณ ๑ หม้อ
ขารี อสฺส ปริมาณํ	=	**ขาริกํ.**	มีปริมาณ ๑ ขารี
โทโณ อสฺส ปริมาณํ	=	**โทณิกํ.**	มีปริมาณ ๑ ทะนาน

๑๗. ในอรรถ **ตสฺส ราสิ** กองสิ่งของ

กุมฺภสฺส ราสิ	=	**กุมฺภิโก.**	กองแห่งหม้อ

๑๘. ในอรรถ **ตํ อรหติ** ควรกับสิ่งนั้น

กุมฺภํ อรหติ	=	**กุมฺภิโก.**	สมควรกับหม้อ

โทณํ อรหติ	= **โทณิโก.**	สมควรกับทะนาน
อฏฺฐมาสํ อรหติ	= **อฏฺฐมาสิโก.**	สมควรกับ ๘ เดือน
กหาปณํ อรหติ	= **กหาปณิโก.**	สมควรกับ ๑ กษาปณ์
อสีตึ อรหติ	= **อาสีติกา.** คาถา	เรื่องอันสมควรกับ ๘๐ คาถา
นวุตึ อรหติ	= **นาวุติกา.**	เรื่องอันสมควรกับ ๙๐ คาถา
สตํ อรหติ	= **สาติกํ.**	เรื่องอันสมควรกับ ๑๐๐ คาถา
สหสฺสํ อรหติ	= **สาหสฺสิกํ.**	เรื่องอันสมควรกับ ๑,๐๐๐ คาถา
สนฺทิฏฺฐํ อรหติ	= **สนฺทิฏฺฐิโก.**	เรื่องอันสมควรกับการเห็น
เอหิ ปสฺสาติ อิมํ วิธึ อรหติ	= **เอหิปสฺสิโก**	เรื่องอันสมควรกับวิธีนี้ว่า “จงมาดู”

๑๙. ในอรรถ **สีลตฺเถ** เป็นปกติของสิ่งนั้น

ปํสุกูลธารณํ	= **ปํสุกูลํ.**	การทรงผ้าบังสุกุล
ปํสุกูลํ สีลมสฺสาติ	= **ปํสุกูลิโก.**	ผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นปกติ
ติจีวรํ สีลมสฺสาติ	= **เตจีวริโก.**	ผู้ทรงผ้าไตรจีวรเป็นปกติ
เอกาสเน โภชนสีโล	= **เอกาสนิโก.**	ผู้ฉันบนอาสนะเดียวเป็นปกติ
รุกฺขมูเล วสนสีโล	= **รุกฺขมูลิโก.**	ผู้อยู่โคนไม้เป็นปกติ
อรญฺเญ วสนสีโล	= **อารญฺญิโก.**	ผู้อยู่ป่าเป็นปกติ
สุสาเน วสนสีโล	= **โสสานิโก.**	ผู้อยู่ป่าช้าเป็นปกติ

๒๐. ในอรรถ **ชาตตฺเถ** ที่เกิด

อปาเย ชาโต	= **อาปายิโก.**	ผู้เกิดในอบาย
นิรเย ชาโต	= **เนรยิโก.**	ผู้เกิดในนรก
สมุทฺเท ชาโต	= **สามุทฺทิโก.**	ผู้เกิดในทะเล
วสฺเสสุ ชาโต	= **วสฺสิโก วสฺสิกา วสฺสิกํ.**	ผู้เกิดในฤดูฝน
สรเท ชาโต	= **สารทิโก.**	ผู้เกิดในฤดูสารท
เหมนฺเต ชาโต	= **เหมนฺติโก.**	ผู้เกิดในฤดูเหมันต์
วสนฺเต ชาโต	= **วาสนฺติโก.**	ผู้เกิดในฤดูวสันต์
จตุทฺทสิยํ ชาโต	= **จาตุทฺทสิโก.**	ผู้เกิดในวัน ๑๔ ค่ำ
ราชคเห ชาโต วสติ วา	= **ราชคหิโก.**	ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองราคฤห์
มคเธสุ ชาโต วสติ วา	= **มาคธิโก.**	ผู้เกิดหรืออยู่ในแคว้นมคธ
สาวตฺถิยํ ชาโต วสติ วา	= **สาวตฺถิโก.**	ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองสาวัตถี
กปิลวตฺถุมฺหิ ชาโต วสติ วา	= **กาปิลวตฺถิโก.**	ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์
เวสาลิยํ ชาโต วสติ วา	= **เวสาลิโก.**	ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองเวสาลี

๒๑. ในอรรถ **ตตฺร วิทิโต** ผู้ปรากฏในที่นั้น

โลเก วิทิโต	= **โลกิโก.**	ผู้ปรากฏในโลก

โลกาย สํวตฺตติ	= **โลกิโก.**	ผู้เป็นไปเพื่อชาวโลก
มาติโต อาคตํ (นามํ)	= **มาติกํ.**	ชื่อที่ได้มาจากฝ่ายมารดา
ปิติโต อาคตํ (นามํ)	= **เปตฺติกํ.**	ชื่อที่ได้มาจากฝ่ายบิดา

๒๒. ในอรรถ **สมฺภูต** เกิด ได้ มา

มาติโต สมฺภูตํ	= **มตฺติกํ.** (ธนํ)	ทรัพย์ อันได้มาจากฝ่ายมารดา
ปิติโต สมฺภูตํ	= **เปตฺติกํ.** (ธนํ)	ทรัพย์ อันได้มาจากฝ่ายบิดา

๒๓. ในอรรถ **ปโยชน** มีประโยชน์

อุปธิ ตสฺส ปโยชนํ	= **โอปธิกํ.**	ขันธ์ ๕ อันเป็นประโยชน์แก่กรรมนั้น

๒๔. **อาทิ**ศัพท์รวมเอาอรรถ **สกตฺถ** เท่ากับอรรถของลิงค์เดิม หรือไม่มีอรรถ

อสงฺขาโรเยว	= **อสงฺขาริกํ.**	อสังขาร ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง
สสงฺขาโรเยว	= **สสงฺขาริกํ.**	สสังขาร มีปัจจัยปรุงแต่ง
นามเมว	= **นามิกํ.**	บทนาม
อาขฺยาตเมว	= **อาขฺยาติกํ.**	บทอาขยาต
อุปสคฺโคเยว	= **โอปสคฺคิกํ.**	บทอุปสัค
นิปาโตเยว	= **เนปาติกํ.**	บทนิบาต
จตุมหาราเช ภตฺติ เอเตสนฺติ	= **จาตุมหาราชิกา.**	ผู้มีความภักดีในท้าวมหาราช ๔

๓๗๖. **ณ ราคา** (เตน รตฺตํ) **ตสฺเสทมญฺญตฺเถสุ จ.** (๘ บท, ปัจจยวิธิ)
หลังจากศัพท์ที่เป็นเครื่องย้อม ลง ณ ปัจจัย ในอรรถย้อม ผู้มี และอรรถอื่นบ้าง

อุทาหรณ์

๑. ในอรรถ **เตน รตฺตํ** ย้อมด้วย

กสาเวน รตฺตํ	= **กาสาวํ.** วตฺถํ	ผ้ากาสาวะ ย้อมด้วยน้ำฝาด
กสาเยน รตฺตํ	= **กาสายํ.** วตฺถํ	ผ้ากาสายะ ย้อมด้วยน้ำฝาด
กุสุมฺเภน รตฺตํ	= **โกสุมฺภํ.**	ผ้าย้อมด้วยดอกคำ
หลิทฺทิยา รตฺตํ	= **หาลิทฺทํ.**	ผ้าย้อมด้วยขมิ้น
ปตฺตงฺเคน รตฺตํ	= **ปตฺตงฺคํ.**	ผ้าย้อมด้วยจันทร์แดง
มญฺชิฏฺเฐน รตฺตํ	= **มญฺชิฏฺฐํ.**	ผ้าย้อมด้วยสีเสียด
กุงฺกุเมน รตฺตํ	= **กุงฺกุมํ.**	ผ้าย้อมด้วยหญ้าฝรั่น
นีเลน รตฺตํ	= **นีลํ.**	ผ้าย้อมด้วยสีเขียวหม่น
ปีเตน รตฺตํ	= **ปีตํ.**	ผ้าย้อมด้วยสีเหลือง

๒. ในอรรถ **ตสฺส อิทํ** สิ่งนี้ของเขา

มหิสสฺส อิทํ	= **มาหิสํ**. มํสํ	เนื้อกระบือ
สูกรสฺส อิทํ	= **สูกรํ**.	เนื้อสุกร
กจฺจายนสฺส อิทํ	= **กจฺจายนํ**.	คัมภีร์ไวยากรณ์กัจจายนะ
สุคตสฺส อิทํ	= **โสคตํ**. สาสนํ	คำสอนของพระสุคต

๓๗๗. **อาตฺตญฺจ.** (๒ บท, อาเทสวิธิ)

เพราะปัจจัยที่มี ณ อนุพันธ์ อาเทศ อิ และ อุ เป็น อา

จศัพท์

จศัพท์ในสูตรนี้ มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอาการลง ริ อาคม

อาเทศและอาคม

ฐานาธิการโต อาตฺตํ **อิสูสภอุชาทินํ**
อิสิสฺส ตุ ริการาค- **โม จาตฺตานนฺตเร ภเว.**

เพราะมี ฐาน ศัพท์ตามมา จึงอาเทศสระตัวต้นของ อิสิ อุสภ และ อุชุ ศัพท์เป็นต้น เป็น อา, ส่วน ริ อาคม จะลงติดกับการอาเทศ อิ ของ อิสิ เป็น อา

อุทาหรณ์

อิสิสฺส อิทํ	= **อาริสฺยํ**.	คัมภีร์ของฤษี
อุสภสฺส อิทํ	= **อาสภํ**. ฐานํ	ฐานะของผู้ประเสริฐ
	= **อาสภี**. วาจา	วาจาของผู้ประเสริฐ

ทำตัวรูป

อาริสฺยํ = อิสิ + ณ

อิสิ ณ	- ลง ณ ปัจจัย ในอรรถสิ่งนี้	= ณ ราคา ตสฺเสท...
อิสิ อ	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
อาสิ อ	- อาเทศ อิ เป็น อา	= อาตฺตญฺจ.
อาริสิ อ	- ลง ริ อาคม	= จศัพท์ใน อาตฺตญฺจ.
อาริสฺอิ อ	- แยก สฺ ออกจาก อิ	= ปุพฺพมโธฐิตมสฺสรํ ...
อาริสฺย อ	- อาเทศ อิ เป็น ย	= เตสุ วุทฺธิ...
อาริสฺย	- แยก, ลบ, รวม เป็น อาริสฺย, เรียกว่านาม	
อาริสฺย สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.

อาริสฺย อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
อาริสฺยํ	- แยก, ลบ, รวม สำเร็จรูปเป็น **อาริสฺยํ** ของฤษี	

อาสภํ = อุสภ + ณ

อุสภ ณ	- ลง ณ ปัจจัย ในอรรถสิ่งนี้	= ณ ราคา ตสฺเสท...
อุสภ อ	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
อาสภ อ	- อาเทศ อุ เป็น อา	= อาตฺตญฺจ.
อาสภ	- แยก, ลบ, รวม เป็น อาสภ, เรียกว่านาม	
อาสภ สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อาสภ อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
อาสภํ	- แยก, ลบ, รวม สำเร็จรูปเป็น **อาสภํ** ของผู้ประเสริฐ	

อาชฺชวํ = อุชุ + ณ

อุชุ ณ	- ลง ณ ปัจจัย ในอรรถสิ่งนี้	= ณ ราคา ตสฺเสท...
อุชุ อ	- ลบ ณฺ อนุพันธ์	= เตสํ โณ โลปํ.
อาชุ อ	- อาเทศ อุ เป็น อา	= อาตฺตญฺจ.
อาชฺว อ	- อาเทศ อุ เป็น ว	= เตสุ วุทฺธิ...
อาชฺว	- แยก, ลบ, รวม เป็น อาชฺว, เรียกว่านาม	
อาชฺว สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อาชฺว อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
อาชฺวํ	- แยก, ลบ, รวม สำเร็จรูปเป็น **อาชฺวํ** ของผู้ซื่อตรง	

อญฺญศัพท์

๓. ในอรรถ **อญฺญ** อื่นจาก **เตน รตฺตํ** และ **ตสฺส อิทํ**

อญฺญศัพท์ในสูตร ณ ราคา... รวมเอาอรรถอื่นๆ เช่น ไม่ไกล อยู่ที่นั้น เกิดที่นั้น มาจากที่นั้น ที่อยู่ เป็นใหญ่ ประกอบ เป็นเทพเจ้า สวด ที่อยู่ ที่มี เครื่องเกิด ควร แปรรูป ปริมาณ เป็นต้น เช่น

๑. ในอรรถ **อวิทูเร** ไม่ไกล

วิทิสาย อวิทูเร ภโว	= **เวทิโส**. คาโม	หมู่บ้านอยู่ไม่ไกลจากเมืองวิทิสา
อุทุมฺพรสฺส อวิทูเร ภวํ	= **โอทุมฺพรํ**. วิมานํ	วิมานอยู่ใกล้ต้นมะเดื่อ

๒. ในอรรถ **ภวตฺเถ** มีอยู่ (มีการลง สฺ อาคม = เตสุ วุทฺธิ...)

มนสิ ภวํ (มานฺอ อ สฺอํ)	= **มานสํ**. สุขํ	ความสุขมีอยู่ในใจ
สเร ภโว	= **สารโส**. สกุโณ	นกอยู่ในสระน้ำ

สเร ภวา	=	**สารสา.** สกุณี	นกอยู่ในสระน้ำ
สเร ภวํ	=	**สารสํ.** ปุปฺผํ	ดอกไม้อยู่ในสระน้ำ
อุรสิ ภโว	=	**โอรโส.** ปุตฺโต	บุตรผู้อยู่ในอก
มิตฺเต ภวา	=	**เมตฺตา, เมตฺตี.**	เมตตาอยู่ในมิตร
ปุเร ภวา	=	**โปรี.** วาจา	คำของของคนในเมือง

๓. ลง **ณ** ปัจจัย ในอรรถ **ชาตาทีสุ** เกิด เป็นต้น (ชาต, อาคต, นิวาส, อิสฺสร)

ปาวุเส ชาโต	=	**ปาวุโส.** เมโฆ	เมฆเกิดในฤดูฝน
ปาวุเส ชาตา	=	**ปาวุสา.** รตฺติ	ค่ำคืนเกิดในฤดูฝน
ปาวุเส ชาตํ	=	**ปาวุสํ.** อพฺภํ	เมฆเกิดในฤดูฝน
สรเท ชาโต	=	**สารโท.** -ทา, -ทํ	เกิดในฤดูอับลม
สิสิเร ชาโต	=	**สิสิโร.**	เกิดในฤดูใบไม้ผลิ
เหมนฺเต ชาโต	=	**เหมนฺโต.**	เกิดในฤดูใบไม้หนาว
วสนฺเต ชาโต	=	**วสนฺโต.**	เกิดในฤดูใบไม้ฝน
คิมฺเห ชาโต	=	**คิมฺโห.**	เกิดในฤดูใบไม้ร้อน
มถุรายํ ชาโต	=	**มาถุโร.** ชโน	คนเกิดในเมืองมถุรา
มถุราย อาคโต	=	**มาถุโร.**	คนมาจากเมืองมถุรา
มถุรา อสฺส นิวาโส	=	**มาถุโร.**	คนอยู่ในเมืองมถุรา
มถุราย อิสฺสโร	=	**มาถุโร.** ราชา	ผู้เป็นใหญ่แห่งเมืองมถุรา

สพฺพโตศัพท์

๔. **สพฺพโตศัพท์** จากสูตร “สพฺพโต โก” ให้ลง ก อาคมพร้อมสระ หลังจากศัพท์ตัทธิตบ้าง

อุ.	**มถุรายํ ชาโต**	=	**มาถุโร, มาถุรโก.**	ผู้เกิดในเมืองมถุรา
	ราชคเห ชาโต	=	**ราชคโห, ราชคหโก.**	ผู้เกิดในเมืองมถุรา
	ราชคหา อาคโต	=	**ราชคโห, ราชคหโก.**	ผู้มาจากเมืองมถุรา
	ราชคโห อสฺส นิวาโส	=	**ราชคโห, ราชคหโก.**	ผู้อยู่ในเมืองมถุรา
	ราชคหสฺส อิสฺสโร	=	**ราชคโห, ราชคหโก.**	ผู้เป็นใหญ่แห่งเมืองมถุรา
เอวํ	**สาคเล ชาโต**	=	**สาคโล, สาคลโก.**	ผู้เกิดในเมืองสาคละ
	สาคลา อาคโต	=	**สาคโล, สาคลโก.**	ผู้นมาจากเมืองสาคละ
	สาคโล อสฺส นิวาโส	=	**สาคโล, สาคลโก.**	ผู้อยู่ในเมืองสาคละ
	สาคลสฺส อิสฺสโร	=	**สาคโล, สาคลโก.**	ผู้เป็นใหญ่แห่งเมืองสาคละ
	ปาฏลิปุตฺเต ชาโต	=	**ปาฏลิปุตฺโต, -ตโก.**	ผู้เกิดในเมืองปาฏลีบุตร
	ปาฏลิปุตฺตา อาคโต	=	**ปาฏลิปุตฺโต, -ตโก.**	ผู้มาจากเมืองปาฏลีบุตร
	ปาฏลิปุตฺโต อสฺส นิวาโส	=	**ปาฏลิปุตฺโต, -ตโก.**	ผู้อยู่ในเมืองปาฏลีบุตร
	ปาฏลิปุตฺตสฺส อิสฺสโร	=	**ปาฏลิปุตฺโต, -ตโก.**	ผู้เป็นใหญ่แห่งเมืองปาฏลีบุตร
	เวสาลิยํ ชาโต (อาทิ)	=	**เวสาโล, เวสาลโก.**	ผู้เกิดในเมืองเวสาลี

กุสินาเร ชาโต (อาทิ)	=	**โกสินาโร, โกสินารโก.**	ผู้เกิดในเมืองกุสินารา
สาเกเต ชาโต (อาทิ)	=	**สาเกโต, สาเกตโก.**	ผู้เกิดในเมืองสาเกต
โกสมฺพิยํ ชาโต (อาทิ)	=	**โกสมฺโพ, โกสมฺพโก.**	ผู้เกิดในเมืองโกสัมพี
อินฺทปตฺเต ชาโต (อาทิ)	=	**อินฺทปตฺโต, -ตโก.**	ผู้เกิดในเมืองอินทปัต
กปิลฺเล ชาโต (อาทิ)	=	**กปิลฺโล, กปิลฺลโก.**	ผู้เกิดในเมืองกปิลละ
ภารุกจฺเฉ ชาโต (อาทิ)	=	**ภารุกจฺโฉ, -ฉโก.**	ผู้เกิดในเมืองภารุกัจฉะ
นคเร ชาโต (อาทิ)	=	**นาคโร, นาครโก.**	ผู้เกิดในนคร
ชนปเท ชาโต (อาทิ)	=	**ชานปโท, ชานปทโก.**	ผู้เกิดในชนบท

๕. ในอรรถ **ชนปทนาเมสุ** ชื่อชนบท

องฺเคสุ ชาโต	=	**องฺโค, องฺคโก.**	ผู้เกิดในแคว้นอังคะ
องฺเคหิ อาคโต	=	”	ผู้นมาจากแคว้นอังคะ
องฺคา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นอังคะ
องฺคานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นอังคะ
มคเธสุ ชาโต	=	**มาคโธ, มาคธโก.**	ผู้เกิดในแคว้นมคธ
มคเธหิ อาคโต	=	”	ผู้นมาจากแคว้นมคธ
มคธา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นมคธ
มคธานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นมคธ
โกสเลสุ ชาโต	=	**โกสโล, โกสลโก.**	ผู้เกิดในแคว้นโกศล
โกสเลหิ อาคโต	=	”	ผู้นมาจากแคว้นโกศล
โกสลา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นโกศล
โกสลานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นโกศล
วิเทเหสุ ชาโต	=	**เวเทโห, เวเทหโก.**	ผู้เกิดในแคว้นวิเทหะ
วิเทเหหิ อาคโต	=	”	ผู้นมาจากแคว้นวิเทหะ
วิเทหา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นวิเทหะ
วิเทหานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นวิเทหะ
กมฺโพเชสุ ชาโต	=	**กมฺโพโช, กมฺโพชโก.**	ผู้เกิดในแคว้นกัมโพชะ
กมฺโพเชหิ อาคโต	=	”	ผู้นมาจากแคว้นกัมโพชะ
กมฺโพชา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นกัมโพชะ
กมฺโพชานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นกัมโพชะ
คนฺธาเรสุ ชาโต	=	**คนฺธาโร, คนฺธารโก.**	ผู้เกิดในแคว้นคันธาระ
คนฺธาเรหิ อาคโต	=	”	ผู้นมาจากแคว้นคันธาระ
คนฺธารา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นคันธาระ
คนฺธารานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นคันธาระ

โสวีเรสุ ชาโต	=	**โสวีโร, โสวีรโก.**	ผู้เกิดในแคว้นโสวีระ
โสวีเรหิ อาคโต	=	”	ผู้นมาจากแคว้นโสวีระ
โสวีรา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นโสวีระ
โสวีรานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นโสวีระ
สินฺธเวสุ ชาโต	=	**สินฺธโว, สินฺธวโก.**	ผู้เกิดในแคว้นกัมสินธุ
สินฺธเวหิ อาคโต	=	(อุ เป็น อว = เตสุ วุทฺธิ)	ผู้นมาจากแคว้นกัมสินธุ
สินฺธวา อสฺส นิวาโส	=	”	ผู้อยู่ในแคว้นกัมสินธุ
สินฺธวานํ อิสฺสโร	=	”	ผู้เป็นใหญ่แห่งแคว้นสินธุ
อสฺสเกสุ ชาโต ...	=	**อสฺสโก.**	ผู้เกิดในแคว้นอัสสกะ
กลิงฺเคสุ ชาโต ...	=	**กาลิงฺโค.**	ผู้เกิดในแคว้นกลิงคะ
ปญฺจาเลสุ ชาโต ...	=	**ปญฺจาโล.**	ผู้เกิดในแคว้นปัญจาละ
สกฺเกสุ ชาโต ...	=	**สกฺโก.**	ผู้เกิดในแคว้นสักกะ
สุรฏฺเจ ชาโต ...	=	**โสรฏฺโจ, โสรฏฺจโก**	ผู้เกิดในแคว้นสุรัฏฐะ
มหารฏฺเจ ชาโต ...	=	**มหารฏฺโจ, มหารฏฺจโก**	ผู้เกิดในแคว้นมหารัฏฐะ

๕. ลง **ณ** ปัจจัย ในอรรถ **นกฺขตฺตโยเค** กลุ่มดาวฤกษ์

	กตฺติกาย ยุตฺโต	=	**กตฺติโก.** มาโส	ประกอบด้วยดาวกัตติกา (ลูกไก่)
	มคสิเรน ยุตฺโต	=	**มาคสิโร.** (วุทธิ)	ประกอบด้วยดาวมคสิระ (หัวเนื้อ)
เอวํ	**ผุสฺเสน ยุตฺโต**	=	**ผุสฺโส.**	ประกอบด้วยดาวผุสสะ (สมอสำเภา)
	มฆาย ยุตฺโต	=	**มาโฆ.**	ประกอบด้วยดาวมาฆะ (งูผู้)
	ผคฺคุนิยา ยุตฺโต	=	**ผคฺคุโน.**	ประกอบด้วยดาวผัคคุนะ (งูเมีย)
	จิตฺตาย ยุตฺโต	=	**จิตฺโต.**	ประกอบด้วยดาวจิตตะ (จระเข้)
	วิสาขาย ยุตฺโต	=	**เวสาโข.**	ประกอบด้วยดาววิสาขะ (คันฉัตร)
	เชฏฺฐาย ยุตฺโต	=	**เชฏฺโจ.**	ประกอบด้วยดาวเชฏฐะ (ช้างใหญ่)
	อุตฺตราสาฬหาย ยุตฺโต	=	**อาสาฬฺโห, อาสาฬหี**	ประกอบด้วยดาวอาสาฬหะ (สัปคับช้าง)
	สวเณน ยุตฺโต	=	**สาวโณ สาวณี.**	ประกอบด้วยดาวสวณะ (หลักชัย)
	ภทฺเทน ยุตฺโต	=	**ภทฺโท.**	ประกอบด้วยดาวภัททะ (เนื้อทราย)
	อสฺสยุเชน ยุตฺโต	=	**อสฺสยุโช.**	ประกอบด้วยดาวอัสสยุชะ (ม้าคู่)

๖. ลง **ณ** ปัจจัย ในอรรถ **ตสฺส เทวตา** เทวดาของเขา

พุทฺโธ อสฺส เทวตา	=	**พุทฺโธ.**	ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นเทวดา
สุคโต อสฺส เทวตา	=	**โสคโต.**	ผู้มีพระสุคตเป็นเทวดา
มหินฺโท อสฺส เทวตา	=	**มาหินฺโท.**	ผู้มีพระมหินทะเป็นเทวดา
ยโม อสฺส เทวตา	=	**ยาโม.**	ผู้มีพระยมเป็นเทวดา

สุโม อสฺส เทวตา = **โสโม.** ผู้มีพระสุมะเป็นเทวดา

๗. ลง **ณ** ปัจจัย ในอรรถ **อเวจฺจาธีเต** เลือกสวด

พฺยากรณํ อเวจฺจาธีเต = **เวยฺยากรโณ.** ผู้เลือกสวดคัมภีร์ไวยากรณ์
มุหุตฺตํ อเวจฺจาธีเต = **โมหุตฺโต.** ผู้เลือกสวดคัมภีร์มุหุตตะ
นิมิตฺตํ อเวจฺจาธีเต = **เนมิตฺโต.** ผู้เลือกสวดคัมภีร์นิมิตตะ
องฺควิชฺชํ อเวจฺจาธีเต = **องฺควิชฺโช.** ผู้เลือกสวดคัมภีร์อังควิชชะ
วตฺถุวิชฺชํ อเวจฺจาธีเต = **วตฺถุวิชฺโช.** ผู้เลือกสวดคัมภีร์วัตถุวิชชะ

๘. ลง **ณ** ปัจจัย ในอรรถ **วิสเย** เขตปกครอง

วสาตีนํ วิสโย เทโส = **เวสาโต.** เขตปกครองของพระเจ้าวสาติ
อุทุมฺพรา อสฺมึ ปเทเส สนฺติ = **โอทุมฺพโร.** สถานที่มีต้นมะเดื่อมาก

๙. ลง **ณ** ปัจจัย ในอรรถ **นิพฺพตฺเต** เกิดขึ้น สร้างขึ้น

สหสฺเสน นิพฺพตฺตา ปริขา = **สาหสฺสี.** คลองน้ำอันสร้างด้วยทรัพย์ ๑ พัน
ปยสา นิพฺพตฺตํ = **ปายาสํ.** ข้าวปายาสที่หุงด้วยนมสด
สหสฺสํ อรหติ คาถา = **สาหสฺสี.** คาถาอันควรค่า ๑ พัน
อยโส วิกาโร = **อายโส.** (สฺ อาคม) อันทำด้วยเหล็ก
สุวณฺเณน วิกาโร = **โสวณฺโณ.** อันทำด้วยทอง
ปุริโส ปริมาณํ อสฺสาติ = **โปริสํ.** อุทกํ น้ำลึกประมาณท่วมหัวบุรุษ

จศัพท์

จศัพท์ ในสูตร “ณ ราคา ตสฺเสท...” มีอรรถอวุตตสมุจจยะ รวมเอาการลง **เณยฺย** ปัจจัย ในอรรถว่า **ตตฺถ ชาโต** ที่เกิด, **ตตฺถ วสติ** ที่อยู่, **ตสฺส หิตํ** เกื้อกูล, **ตํ อรหติ** สมควร เป็นต้น

๑๐. ลง เณยฺย ปัจจัย ในอรรถ **นิพฺพตฺเต** เกิด มีอยู่

พาราณสิยํ ชาโต = **พาราณเสยฺยโก.** (ก อาคม) ผู้เกิดในเมืองพาราณสี
พาราณสิยํ วสติ = ”
จมฺปายํ ชาโต = **จมฺเปยฺยโก.** ผู้เกิดในเมืองจัมปา
สาคเล ชาโต = **สาคเลยฺยโก.** ผู้เกิดในเมืองสาคละ
มิถิลายํ ชาโต = **มิถิเลยฺยโก.** ผู้เกิดในเมืองมิถิลา
คงฺคายํ ชาโต (มจฺโฉ) = **คงฺเคยฺยโก.** ผู้เกิดในแม่น้ำ
สิลาย ชาตํ = **เสเลยฺยกํ.** ผู้เกิดบนศิลา
กุเล ชาโต (สุนโข) = **โกเลยฺยโก.** ผู้เกิดในตระกูลดี
วเน ชาตํ (ปุปฺผํ) = **วาเนยฺยํ.** อันเกิดในป่า
ปพฺพเต ชาโต = **ปพฺพเตยฺโย.** มานุโส มนุษย์ผู้เกิดบนภูเขา
= **ปพฺพเตยฺยา.** นที แม่น้ำอันเกิดบนภูเขา

	= **ปพฺพเตยฺยํ**. โอสธํ	ยาสมุนไพรอันเกิดบนภูเขา

๑๑. ลง เณยฺย ปัจจัย ในอรรถ **ตสฺส หิตํ** เกื้อกูลแก่สิ่งนั้น

ปถสฺส หิตํ	= **ปาเถยฺยํ**.	เสบียงอันเกื้อกูลแก่ผู้เดินทาง
สปติสฺส หิตํ	= **สาปเตยฺยํ**. ธนํ	ทรัพย์อันเกื้อกูลแก่เจ้าของ
ปทีปสฺส หิตํ	= **ปทีเปยฺยํ**. เตลํ	น้ำมันอันเกื้อกูลแก่ประทีป
มาตุ หิตํ	= **มตฺเตยฺยํ**. (ซ้อน ตฺ)	ทรัพย์อันเกื้อกูลแก่มารดา
ปิตุ หิตํ	= **เปตฺเตยฺยํ**. (ซ้อน ตฺ)	ทรัพย์อันเกื้อกูลแก่บิดา

๑๒. ในอรรถ **ตํ อรหติ** สมควร

ทกฺขิณํ อรหติ	= **ทกฺขิเณยฺโย**.	ผู้ควรรับทักษิณาทาน
อาหุณํ อรหติ	= **อาหุเณยฺโย**.	ผู้ควรรับการต้อนรับ
ปาหุณํ อรหติ	= **ปาหุเณยฺโย**.	ผู้ควรรับการกราบไหว้

๓๗๘. ชาตาทีนมิมิยา จ. (๓ บท, ปัจจยวิธิ)

ลง อิม และ อิย ปัจจัย ในอรรถ ชาตะ เป็นต้น บ้าง

๑. ลง **อิม** ปัจจัย ในอรรถ **ชาโต** เกิด

ปจฺฉา ชาโต	= **ปจฺฉิโม**. ชโน	คนผู้เกิดภายหลัง
ปจฺฉา ชาตา	= **ปจฺฉิมา**. ชนตา	หมู่คนผู้เกิดภายหลัง
ปจฺฉา ชาตํ	= **ปจฺฉิมํ**. จิตฺตํ	จิตอันเกิดภายหลัง
อนฺเต ชาโต	= **อนฺติโม, อนฺติมา, อนฺติมํ.**	เกิดภายหลัง สุดท้าย
มชฺเฌ ชาโต	= **มชฺฌิโม, มชฺฌิมา, มชฺฌิมํ.**	เกิดท่ามกลาง
ปุเร ชาโต	= **ปุริโม, ปุริมา, ปุริมํ.**	เกิดก่อน
อุปริ ชาโต	= **อุปริโม, อุปริมา, อุปริมํ.**	เกิดเบื้องบน
เหฏฺฐา ชาโต	= **เหฏฺฐิโม, เหฏฺฐิมา, เหฏฺฐิมํ.**	เกิดเบื้องล่าง เกิดภายใต้
ปจฺจนฺเต ชาโต	= **ปจฺจนฺติโม, -มา, -มํ.**	เกิดในปัจจันตชนบท ชายแดน
โคปฺเผ ชาโต	= **โคปฺผิโม**. วโณ	แผลเกิดที่ข้อเท้า
คนฺเถ ชาโต	= **คนฺถิโม**. ปาโส	บ่วงเกิดที่ปม เงื่อน

๒. ลง **อิย** ปัจจัย ในอรรถ **ชาโต** เกิด

มนุสฺสชาติยา ชาโต	= **มนุสฺสชาติโย**. ปุริโส	ผู้เกิดในชาติมนุษย์
มนุสฺสชาติยา ชาตา	= **มนุสฺสชาติยา**. อิตฺถี	ผู้เกิดในชาติมนุษย์
มนุสฺสชาติยา ชาตํ	= **มนุสฺสชาติยํ**. กุลํ	ผู้เกิดในชาติมนุษย์
อสฺสชาติยา ชาโต	= **อสฺสชาติโย**.	ผู้เกิดในชาติม้า
หตฺถิชาติยา ชาโต	= **หิตฺถิชาติโย**.	ผู้เกิดในชาติช้าง
โพธิสตฺตชาติยา ชาโต	= **โพธิสตฺตชาติโย**.	ผู้เกิดในชาติพระโพธิสัตว์

ทพฺพชาติยา ชาโต = **ทพฺพชาติโย.** ผู้เกิดในชาติมีปัญญา
สมานชาติยา ชาโต = **สมานชาติโย.** ผู้เกิดในชาติเสมอกัน
โลเก ชาโต = **โลกิโย.** ผู้เกิดในโลก

อาทิศัพท์ และ จศัพท์

อาทิศัพท์ ในสูตรนี้ รวมเอาการลง **อิม** และ **อิย** ปัจจัย ในอรรถ **ตตฺถ นิยุตฺโต** ประกอบ, **ตทสฺส อิตฺถิ** ผู้มี, **ตตฺถ ภโว** ผู้เกิด เป็นต้น

จศัพท์ ในสูตรนี้ รวมเอาการลง **อิก** ปัจจัย ในอรรถเหมือนกัน

๓. ลง **อิย อิม อิก** ปัจจัย ในอรรถ **นิยุตฺโต** ประกอบ

อนฺเต นิยุตฺโต = **อนฺติโม, อนฺติโย, อนฺติโก.** ผู้อยู่สุดท้าย
ปุตฺโป อสฺส อตฺถีติ = **ปุตฺติโม, ปุตฺติโก.** ผู้มีบุตร
ตสฺมึ วิชฺชตีติ วา = **ปุตฺติโม, ปุตฺติโก.** ผู้มีบุตร
กปฺโป อสฺส อตฺถีติ = **กปฺปิโย.** ผู้สมควร
ชฎา อสฺส อตฺถีติ = **ชฎิโย.** ผู้มีชฎา, ผู้มีมวยผม
หานภาโค อสฺส อตฺถีติ = **หานภาคิโย.** ผู้มีส่วนแห่งความเสื่อม
ฐิติภาโค อสฺส อตฺถีติ = **ฐิติภาคิโย.** ผู้มีส่วนแห่งความตั้งมั่น
โพธิสฺส ปกฺเข ภวา = **โพธิปกฺขิยา.** อยู่ในฝ่ายปัญญาตรัสรู้
ปญฺจวคฺเค ภวา = **ปญฺจวคฺคิยา.** อยู่ในพวก ๕
ฉพฺพคฺเค ภวา = **ฉพฺพคฺคิยา.** อยู่ในพวก ๖
อุทเร ภวํ = **อุทริยํ.** อยู่ในท้อง
อตฺตโน อิทํ = **อตฺตนิยํ.** (นฺ อาคม = เตสุ) อันเป็นของตน

จศัพท์

๔. **จศัพท์** ในสูตรนี้ รวมเอาการลง **กิย** ปัจจัย ในอรรถ **นิยุตฺต** เป็นต้น

ชาติยา นิยุตฺโต = **ชาติกิโย.** ผู้ประกอบในชาติ (ผู้เกิดอีก)
อนฺเธ นิยุตฺโต = **อนฺธกิโย.** ผู้ประกอบในความเป็นผู้บอด
ชจฺจนฺเธ นิยุตฺโต = **ชจฺจนฺธกิโย.** ผู้ประกอบในความเป็นผู้บอดแต่กำเนิด
อสฺส อยํ = **สกิโย.** อันเป็นของตน
ปรสฺส อยํ = **ปรกิโย.** อันเป็นของคนอื่น

๕. **จศัพท์** ในสูตรนี้ รวมเอาการลง **ย** ปัจจัย ในอรรถ **สาธุ หิต ภา ชาต** เป็นต้น

กมฺมนิ สาธุ = **กมฺมญฺญํ.** คนดีในการทำงาน
(นฺย เป็น ญ = ยวตํ ตลนฑการานํ ..., ซ้อน ญฺ = ปร เทฺว...)
สภายํ สาธุ = **สพฺภํ.** คนดีในสภา(ที่ประชุม)
(ภฺย เป็น ภ = การศัพท์ใน ยวตํ ตลน..., ซ้อน พฺ = วคฺเค โฆ...)

เมธาย หิตํ	= **เมชฺฌํ.** ฆตํ	น้ำมันเปรียงอันเกื้อกูลแก่การบูชายัญ
ปาทานํ หิตํ	= **ปชฺชํ.** เตลํ	น้ำมันงาอันเกื้อกูลแก่การนวดเท้า
รถสฺส หิตา	= **รจฺฉา.**	อันเกื้อกูลแก่รถ
คาเม ภโว	= **คมฺโม.**	อันมีอยู่ในหมู่ชาวบ้าน
คเว ภวํ	= **คพฺยํ.**	อันมีอยู่ในโค
	(โอ เป็น อว = จศัพท์ใน โอ สเร จ.)	
กวิมฺหิ ภวํ	= **กพฺยํ.**	อันมีอยู่ในนักกวี
ทิวิ ภวา	= **ทิพฺยา.**	อันมีอยู่ในสวรรค์
ถนโต ชาตํ	= **ถญฺญํ.**	อันมีอยู่จากนม (น้ำนม)
ธนาย สํวตฺตตีติ	= **ธญฺญํ.**	อันเป็นไปเพื่อทรัพย์ (ธัญพืช)

๖. **จศัพท์** ในสูตรนี้ รวมเอาการลง **ณฺย** ปัจจัย ในอรรถ **สาธุ** เป็นต้น

ปริสายํ สาธุ	= **ปาริสชฺโช.**	คนดีในบริษัท
	(ลง ทฺ อาคม = เตสุ วุทฺธิ...)	
	(ทฺย เป็น ช = ยวตํ ตลนทการานํ...)	
	(ซ้อน ชฺ, รัสสะ อา เป็น อ)	
สมณานํ หิตา	= **สามญฺญา.** ชนา	ผู้เกื้อกูลแก่สมณะ
พฺราหฺมณานํ หิตา	= **พฺราหฺมญฺญา.**	ผู้เกื้อกูลแก่พราหมณ์
อรูเป ภวา	= **อารุปฺปา.**	อันมีอยู่ในอรูปฌาน

ทำตัวรูป ย ปัจจัย

กมฺมญฺญํ = กมฺม + ย

กมฺม ย	- ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ	= จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
กมฺมนฺย	- ลง นฺ อาคม	= เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ.
กมฺม ญ	- อาเทศ นฺย เป็น ญ	= ยวตํ ตลนทการานํ พฺยญฺชนานิ ...
กมฺมญฺญ	- ซ้อน ญฺ	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
กมฺมญฺญ	- เรียก กมฺมญฺญ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
กมฺมญฺญ สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กมฺมญฺญ อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
กมฺมญฺญํ	- แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **กมฺมญฺญํ** คนดีในการงาน	

สพฺภํ = สภา + ย

สภา ย	- ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ	= จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
สภฺ ย	- เพราะ ย ลบ อา	= อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
ส ภ	- อาเทศ ภฺย เป็น ภ	= การศัพท์ใน ยวตํ ตลนทการานํ ...

สพฺภ	- ซ้อน พฺ	= วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา.
สพฺภ	- เรียก สพฺภ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํว่า...
สพฺภ สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สพฺภ อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
สพฺภํ	- แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **สพฺภํ** คนดีในสภา	

เมชฺฌํ = เมธา + ย

เมธา ย	- ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ	= จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
เมธฺ ย	- เพราะ ย ลบ อา	= อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
เม ฌ	- อาเทศ ธย เป็น ฌ	= การศัพท์ใน ยวตํ ตลนทการานํ ...
เมชฺฌ	- ซ้อน ชฺ	= วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา.
เมชฺฌ	- เรียก เมชฺฌ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํว่า...
เมชฺฌ สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
เมชฺฌ อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
เมชฺฌํ	- แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **เมชฺฌํ** เกื้อกูลแก่การบูชายัญ	

ปชฺชํ = ปาท + ย

ปาท ย	- ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ	= จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
ปาทฺ ย	- เพราะ ย ลบ อ	= อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
ปา ช	- อาเทศ ทฺย เป็น ช	= ยวตํ ตลนทการานํ ...
ปาชฺช	- ซ้อน ชฺ	= ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
ปชฺช	- เพราะสังโยค รัสสะ อา เป็น อ	= รสฺสํ.
ปชฺช	- เรียก ปชฺช ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํว่า...
ปชฺช สิ	- ลง สิ ปฐมา	= ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปชฺช อํ	- อาเทศ สิ เป็น อํ	= สึ.
ปชฺชํ	- แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **ปชฺชํ** เกื้อกูลแก่เท้า	

รจฺฉา = รถ + ย

รถ ย	- ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ	= จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
รถฺ ย	- เพราะ ย ลบ อ	= อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
ร ฉ	- อาเทศ ถฺย เป็น ฉ	= การศัพท์ใน ยวตํ ตลนทการานํ ...
รจฺฉ	- ซ้อน จฺ	= วคฺเค โฆสาโฆสานํ ตติยปฐมา.
รจฺฉ	- เรียก รจฺฉ ว่านาม	= ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํว่า...
รจฺฉ อา	- ลง อา อิตถีโชตกปัจจัย	= อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.

รชฺฉา - แยก ลบ รวม เรียกว่านาม
รชฺฉา สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
รชฺฉา - ลบ สิ = เสสโต โลปํ คสิปิ.
รชฺฉา - สำเร็จรูปเป็น **รชฺฉา** เกื้อกูลแก่รถ

คมฺโม = คาม + ย

คาม ย - ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
คามฺ ย - เพราะ ย ลบ อ = อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
คา ม - อาเทศ มย เป็น ม = การศัพท์ใน ยวตํ ตลนทการานํ ...
คามฺม - ซ้อน มฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
คมฺม - เพราะสังโยค รัสสะ อา เป็น อ = รสฺสํ.
คมฺม - เรียก คมฺม ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
คมฺม สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คมฺม อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
คมฺมํ - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **คมฺมํ** มีอยู่ในหมู่บ้าน

คพฺยํ = โค + ย

โค ย - ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
คว ย - เพราะ ย อาเทศ โอ เป็น อว = จศัพท์ใน โอ สเร จ.
ควฺ ย - เพราะ ย ลบ อ = อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
คพฺ ย - อาเทศ วฺ เป็น พฺ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
คพฺย - เรียก คพฺย ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
คพฺย สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
คพฺย อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
คพฺยํ - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **คพฺยํ** มีอยู่ในโค

กพฺยํ = กวิ + ย

กวิ ย - ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
กวฺ ย - เพราะ ย ลบ อิ = จศัพท์ใน อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
กพฺ ย - อาเทศ วฺ เป็น พฺ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
กพฺย - เรียก กพฺย ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
กพฺย สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
กพฺย อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
กพฺยํ - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **กพฺยํ** มีอยู่ในนักกวี

ทิพฺยา = ทิว + ย

ทิว ย - ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
ทิวฺ ย - เพราะ ย ลบ อ = อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
ทิพฺ ย - อาเทศ วฺ เป็น พฺ = จศัพท์ใน โท ธสฺส จ.
ทิพฺย - เรียก ทิพฺย ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ทิพฺย อา - ลง อา อิตถิโชตกปัจจัย = อิตฺถิยมโต อาปจฺจโย.
ทิพฺยา - แยก ลบ รวม เรียกว่านาม
ทิพฺยา สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ทิพฺยา - ลบ สิ = เสสโต โลปํ คสิปิ.
ทิพฺยา - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **ทิพฺยา** มีอยู่ในสวรรค์

ถญฺญํ = ถน + ย

ถน ย - ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
ถนฺ ย - เพราะ ย ลบ อ = อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
ถ ญ - อาเทศ นฺย เป็น ญ = ยวตํ ตลนทการานํ พฺยญฺชนานิ ...
ถญฺญ - ซ้อน ญฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
ถญฺญ - เรียก ถญฺญ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ถญฺญ สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ถญฺญ อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
ถญฺญํ - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **ถญฺญํ** มีมาจากนม

ธญฺญํ = ธน + ย

ธน ย - ลง ย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
ธนฺ ย - เพราะ ย ลบ อ = อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
ธ ญ - อาเทศ นฺย เป็น ญ = ยวตํ ตลนทการานํ พฺยญฺชนานิ ...
ธญฺญ - ซ้อน ญฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
ธญฺญ - เรียก ธญฺญ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ธญฺญ สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ธญฺญ อํ - อาเทศ สิ เป็น อํ = สึ.
ธญฺญํ - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **ธญฺญํ** เป็นไปเพื่อทรัพย์

ทำตัวรูป ณฺย ปัจจัย

ปาริสชฺโช = ปริสา + ณฺย

ปริสา ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถ สาธุ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.

ปริสา ย - ลบ ณฺ อนุพันธ์ = เตสํ โณ โลปํ.
ปาริสา ย - วุทธิ อ เป็น อา = วุฑฺฒาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส สเณ จ.
ปาริสา ทฺ ย - ลง ทฺ อาคม = เตสุ วุฑฺฒิโลปาคมวิการวิปรีตาเทสา จ.
ปาริสา ช - อาเทศ ทฺย เป็น ช = ยวตํ ตลนทการานํ พฺยญฺชนานิ ...
ปาริสาชฺช - ซ้อน ชฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
ปาริสชฺช - เพราะสังโยค รัสสะ อา เป็น อ = รสฺสํ.
ปาริสชฺช - เรียก ปาริสชฺช ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
ปาริสชฺช สิ - ลง สิ ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
ปาริสชฺช โอ - อาเทศ สิ เป็น โอ = โส.
ปาริสชฺโช - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **ปาริสชฺโช** คนดีในบริษัท

สามญฺญา = สมณ + ณฺย

สมณ ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถ หิตะ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
สมณ ย - ลบ ณฺ อนุพันธ์ = เตสํ โณ โลปํ.
สามณ ย - วุทธิ อ เป็น อา = วุฑฺฒาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส สเณ จ.
สามณฺ ย - เพราะ ย ลบ อ = อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
สาม ญ - อาเทศ ณฺย เป็น ญ = การศัพท์ใน ยวตํ ตลนทการานํ ...
สามญฺญ - ซ้อน ญฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
สามญฺญ - เรียก สามญฺญ ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...
สามญฺญ โย - ลง โย ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
สามญฺญ อา - อาเทศ โย เป็น อา = สพฺพโยนีนมาเอ.
สามญฺญา - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **สามญฺญา** ผู้เกื้อกูลแก่สมณะทั้งหลาย
เอวํ **พฺราหฺมญฺญา** ผู้เกื้อกูลแก่พราหมณ์ทั้งหลาย

อารุปฺปา = อรูป + ณฺย

อรูป ณฺย - ลง ณฺย ปัจจัย ในอรรถ ภวะ = จศัพท์ใน ชาตาทีนมิมิยา จ.
อรูป ย - ลบ ณฺ อนุพันธ์ = เตสํ โณ โลปํ.
อารูป ย - วุทธิ อ เป็น อา = วุฑฺฒาทิสรสฺส วาสํโยคนฺตสฺส สเณ จ.
อารูปฺ ย - เพราะ ย ลบ อ = อวณฺโณ เย โลปญฺจ.
อารู ป - อาเทศ ปฺย เป็น ป = การศัพท์ใน ยวตํ ตลนทการานํ ...
อารูปฺป - ซ้อน ปฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน.
อารุปฺป - เพราะสังโยค รัสสะ อู เป็น อุ = รสฺสํ.
อารุปฺป - เรียก อารุปฺป ว่านาม = ตทฺธิตสมาสกิตกา นามํวา...

อารุปฺป โย - ลง โย ปฐมา = ลิงฺคตฺเถ ปฐมา.
อารุปฺป อา - อาเทศ โย เป็น อา = สพฺพโยนีนมาเอ.
อารุปฺปา - แยก ลบ รวม สำเร็จรูปเป็น **อารุปฺปา** มีอยู่ในอรูปภูมิ

๓๗๙. **สมูหตฺเถ กณฺณา.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
ลง กณฺ และ ณ ปัจจัย ในอรรถ สมูหะ

อุ. **ราชปุตฺตานํ สมูโห** = **ราชปุตฺตโก, ราชปุตฺโต.** หมู่ราชบุตร
มนุสฺสานํ สมูโห = **มานุสฺสโก, มานุสฺโส.** หมู่มนุษย์
มถุรานํ สมูโห = **มาถุรโก, มาถุโร.** หมู่ชาวเมืองมถุรา
ปุริสานํ สมูโห = **โปริสโก, โปริโส.** หมู่บุรุษ
วุฑฺฒานํ สมูโห = **วุฑฺฒโก, วุฑฺโฒ.** หมู่ผู้เจริญ
มยูรานํ สมูโห = **มายูรโก, มายูโร.** หมู่นกยูง
กโปตานํ สมูโห = **กาโปโต.** ฝูงนกพิราบ
โกกิลานํ สมูโห = **โกกิโล.** ฝูงนกดุเหว่า
มหิสานํ สมูโห = **มาหิสโก, มาหิโส.** ฝูงกระบือ
โอฏฺฐานํ สมูโห = **โอฏฺฐโก.** ฝูงอูฐ
อุรพฺภานํ สมูโห = **โอรพฺภโก.** ฝูงแกะ
อฏฺฐนฺนํ สมูโห = **อฏฺฐโก.** หมวด ๘
ราชานํ สมูโห = **ราชโก.** หมู่พระราชา
ภิกฺขานํ สมูโห = **ภิกฺโข.** กองภิกษาหาร
สิกฺขานํ สมูโห = **สิกฺโข.** กองสิกขา
ทฺวินฺนํ สมูโห = **ทฺวยํ.** หมวด ๒
(อาเทศ อิ เป็น อย = เตสุ วุทฺธิ...)
ติณฺณํ สมูโห = **ตยํ.** หมวด ๓

๓๘๐. **คามชนพนฺธุสหายาทีหิ ตา.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
หลังจาก คาม ชน พนฺธุ และ สหาย ศัพท์เป็นต้น ลง ตา ปัจจัย ในอรรถ สมูหะ

อุ. **คามานํ สมูโห** = **คามตา.** หมู่ชาวบ้าน
ชนานํ สมูโห = **ชนตา.** ฝูงชน
พนฺธูนํ สมูโห = **พนฺธุตา.** (รัสสะ = กฺวจาทิ) หมู่เครือญาติ
สหายานํ สมูโห = **สหายตา.** หมู่สหาย
นาครานํ สมูโห = **นาครตา.** (ตัทธิต ๒ ชั้น) หมู่ชาวเมือง

ตาปัจจัย ลงในอรรถสกัตถะ คือ มีอรรถเท่ากับคำเดิม และเป็นอิตถีลิงค์แน่นอน)

เทโวเยว	= **เทวตา.**	เทพนั่นแหละ คือ เทวดา

๓๘๑. **ตทสฺส ฐานมิโย จ.** (๕ บท, ปัจจยวิธิ)
ลง อิย ปัจจัย ในอรรถ ที่ตั้งแห่งสิ่งนั้น

อุ.	**มทนสฺส ฐานํ**	= **มทนิโย, มทนิยา, มทนิยํ.**	ที่ตั้งแห่งความเมา
	พนฺธนสฺส ฐานํ	= **พนฺธนิยํ.**	ที่ตั้งแห่งความผูกพัน
	มุจฺฉนสฺส ฐานํ	= **มุจฺฉนิยํ.**	ที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง
	รชนสฺส ฐานํ	= **รชนิยํ.**	ที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี
	คมนสฺส ฐานํ	= **คมนิยํ.**	ที่ตั้งแห่งการไป
	ทุสฺสนสฺส ฐานํ	= **ทุสฺสนิยํ.**	ที่ตั้งแห่งการประทุษร้าย
	อุปาทานสฺส ฐานํ	= **อุปาทานิยํ.**	ที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น
	ปสาทนสฺส ฐานํ	= **ปสาทนิยํ.**	ที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส

จศัพท์ ลง อิย ปัจจัย ในอรรถ หิตา เป็นต้นบ้าง

อุปาทานานํ หิตา	= **อุปาทานิยา.**	อันเกื้อกูลแก่การยึดมั่นถือมั่น

๓๘๒. **อุปมตฺถายิตตฺตํ.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
ลง อายิตตฺต ปัจจัย ในอรรถ อุปมา

อุ.	**ธูโม วิย ทิสฺสตีติ**	= **ธูมายิตตฺตํ.**	ปรากฏดังควันไฟ
	ติมิโร วิย ทิสฺสตีติ	= **ติมิรายิตตฺตํ.**	ปรากฏดังความมืด

๓๘๓. **ตนฺนิสฺสิตตฺเถ โล.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
ลง ล ปัจจัย ในอรรถ อาศัยสิ่งนั้น และ ที่ตั้งแห่งสิ่งนั้น

อุ.	**ทุฏฺฐุ นิสฺสิตํ**	= **ทุฏฺฐุลฺลํ, ทุฏฺฐุลฺลา.** วาจา	อาศัยความชั่ว คำพูดชั่วหยาบ
	ทุฏฺฐุ ฐานํ	= **ทุฏฺฐุลฺลํ, ทุฏฺฐุลฺลา.** วาจา	ที่ตั้งแห่งความชั่ว คำพูดชั่วหยาบ
	เวทํ นิสฺสิตํ	= **เวทลฺลํ.**	อันอาศัยปัญญา
	เวทสฺส ฐานํ	= **เวทลฺลํ.**	ที่ตั้งแห่งปัญญา
		(ซ้อน ลฺ = ปร เทฺวภาโว ฐาเน)	

๓๘๔. **อาลุ ตพฺพหุเล.** (๒ บท, ปัจจยวิธิ)
ลง อาลุ ปัจจัย ในอรรถ ผู้มีสิ่งนั้นมาก

๑.	**อภิชฺฌา อสฺส ปกติ**	= **อภิชฺฌาลุ.**	ผู้มีความโลภเป็นปกติ
	อภิชฺฌา อสฺส พหุลา	= **อภิชฺฌาลุ.**	ผู้มีความโลภมาก

สีตํ อสฺส ปกติ พหุลา วา = **สีตาลุ.** อันมีความเย็นเป็นปกติ-มาก
ธชํ อสฺส ปกติ พหุลา วา = **ธชาลุ.** ผู้มีธงเป็นปกติ-มาก
ทยา อสฺส ปกติ พหุลา วา = **ทยาลุ.** ผู้มีความเอ็นดูเป็นปกติ-มาก

๒. **สพฺพโตศัพท์** ในสูตร "สพฺพโต โก" ลง ก อาคม
อภิชฺฌา อสฺส ปกติ พหุลา วา = **อภิชฺฌาลุโก.** ผู้มีความโลภเป็นปกติ-มาก
สีตํ อสฺส ปกติ พหุลา วา = **สีตาลุโก.** อันมีความเย็นเป็นปกติ-มาก
ทยา อสฺส ปกติ พหุลา วา = **ทยาลุโก.** ผู้มีความเอ็นดูเป็นปกติ-มาก

หีโนว (กลุ่มนี้ ไม่ใช่ตัทธิต) = **หีนโก.** ผู้เสื่อม
โปโตว = **โปตโก.** เด็กอ่อน
กุมาโรว = **กุมารโก.** เด็กกุมาร
มาณโวว = **มาณวโก.** ชายหนุ่ม
มุทุเยว = **มุทุโก.** ผู้อ่อนโยน
อุชุเยว = **อุชุโก.** ผู้ซื่อตรง
อปฺปมตฺโตว = **อปฺปมตฺตกํ.** มีประมาณน้อย
โอรมตฺโตว = **โอรมตฺตกํ.** มีประมาณต่ำ
สีลมตฺโตว = **สีลมตฺตกํ.** สักว่าศีล เป็นศีล

ก ปัจจัย

ลง **ก** ปัจจัย ในอรรถ เหมือน น่าเกลียด ชื่อ และความเอ็นดู เป็นต้น = ยทนุปฺปนฺนา ...

๓. ลง **ก** ปัจจัย ในอรรถ **ปฏิภาคะ** เหมือน
หตฺถิโน อิว = **หตฺถิกา.** รูปเหมือนของช้าง ตุ๊กตาช้าง
อสฺสสฺส อิว = **อสฺสกา.** รูปเหมือนของม้า ตุ๊กตาม้า

๔. ลง **ก** ปัจจัย ในอรรถ **กุจฉิตะ** น่าเกลียด
กุจฺฉิโต สมโณ = **สมณโก.** สมณะผู้น่าเกลียด
กุจฺฉิโต พฺราหฺมโณ = **พฺราหฺมณโก.** พราหมณ์ผู้น่าเกลียด
กุจฺฉิโต มุณฺโฑ = **มุณฺฑโก.** สมณะโล้นผู้น่าเกลียด
กุจฺฉิโต ปณฺฑิโต = **ปณฺฑิตโก.** บัณฑิตผู้น่าเกลียด
กุจฺฉิโต เวยฺยากรโณ = **เวยฺยากรณโก.** นักไวยากรณ์ผู้น่าเกลียด

๕. ลง **ก** ปัจจัย ในอรรถ **สัญญา** เรียกชื่อ
กโต นาม = **กตโก.** ถ้วย จอก แก้วน้ำ
ภโฏ นาม = **ภฏโก.** ลูกจ้าง คนงาน

๖. ลง **ก** ปัจจัย ในอรรถ **อนุกัมปา** เอ็นดู
อนุกมฺปิโต ปุตฺโต = **ปุตฺตโก.** ลูกผู้น่าเอ็นดู, ลูกผู้น่ารักน่าชัง

ตฺตก วนฺตุ ปัจจัย

๗. ลง **ตฺตก** ปัจจัย หลังจาก **กึ ย ต เอต** ศัพท์ ในอรรถ กะปริมาณ = ยทนุปปนฺนา นิปาตนา ...

กึ ปริมาณํ อสฺสาติ	**= กิตฺตกํ.**	มีปริมาณเท่าไร, เท่าไร (ลบ ึ = เตสุ วุทฺธิ...)
ยํ ปริมาณํ อสฺสาติ	**= ยตฺตกํ.**	มีปริมาณเท่าใด, เท่าใด
ตํ ปริมาณํ อสฺสาติ	**= ตตฺตกํ.**	มีปริมาณเท่านั้น, เท่านั้น
เอตํ ปริมาณํ อสฺสาติ	**= เอตฺตกํ.**	มีปริมาณเท่านั่น, เท่านั่น (เอต เป็น เอ = เตสุ วุทฺธิ...)

๘. ลง **วนฺตุ** ปัจจัย หลังจาก **ย ต เอต** ศัพท์ ในอรรถ กะปริมาณ

ยํ ปริมาณํ อสฺสาติ	**= ยาวา.**	มีปริมาณเท่าใด, เท่าใด (ยวนฺตุ+สิ) (อ ที่ ย เป็น อา = เตสุ วุทฺธิ...) (นฺตุ กับ สิ เป็น อา = อา สิมฺหิ)
ตํ ปริมาณํ อสฺสาติ	**= ตาวา.**	มีปริมาณเท่านั้น, เท่านั้น (ตวนฺตุ+สิ)
เอตํ ปริมาณํ อสฺสาติ	**= เอตาวา.**	มีปริมาณเท่านั่น, เท่านั่น (เอตวนฺตุ+สิ)

๓๘๕. ตปฺปกติวจเน มโย. (๒ บท, ปัจจยวิธิ)

ลง มย ปัจจัย ในอรรถ กล่าวเอาวัตถุที่แปรรูปจากสิ่งนั้น

วิ.	**ปกรียตีติ**	**= ปกติ.**	วัตถุอันถูกกระทำ
	เตน ปกติ	**= ตปฺปกติ.**	วัตถุถูกกระทำด้วยสิ่งนั้น
	ตปฺปกติยา วจนํ	**= ตปฺปกติวจนํ.**	คำกล่าวด้วยวัตถุอันถูกกระทำด้วยสิ่งนั้น
อุ.	**สุวณฺเณน ปกโต**	**= สุวณฺณมโย.** รโถ	ถูกกระทำด้วยทอง สำเร็จด้วยทอง
		= โสวณฺณมโย.	ถูกกระทำด้วยทอง (วุทธิ = เตสุ วุทฺธิ..)
	สุวณฺเณน ปกตา	**= สุวณฺณมยา.** ภาชวิกติ	ถูกกระทำด้วยทอง
	สุวณฺเณน ปกตํ	**= สุวณฺณมยํ.** ภาชนํ	ถูกกระทำด้วยทอง
	รูปิเยน ปกตํ	**= รูปิยมยํ.**	ถูกกระทำด้วยแร่เงิน
	รชเตน ปกตํ	**= รชตมยํ.**	ถูกกระทำด้วยเงิน
	ชตุนา ปกตํ	**= ชตุมยํ.**	ถูกกระทำด้วยครั่ง
	ทารุนา ปกตํ	**= ทารุมยํ.**	ถูกกระทำด้วยไม้
	มตฺติกาย ปกตํ	**= มตฺติกามยํ.**	ถูกกระทำด้วยดินเหนียว
	อิทฺธิยา นิพฺพตฺตํ	**= อิทฺธิมยํ.**	อันสำเร็จด้วยฤทธิ์
	มนโต นิปฺผนฺนา	**= มโนมยา.** (มโนคณะ)	อันสำเร็จแต่ใจ
	อยสา ปกตํ	**= อโยมยํ.** (มโนคณะ)	อันสำเร็จด้วยเหล็ก

๓๘๖. เอเตสโม โลเป. (๓ บท, อาเทสวิธิ)

เมื่อลบวิภัตติแล้ว อาเทศสระสุดท้ายของมโนคณะเป็นต้นเหล่านั้น เป็น โอ

อุ.	**ควเน ปกตํ**	= **โคมยํ.** กรีสํ	อันสำเร็จด้วยโค มูลโค โคมัย
	โคโต นิพฺพตฺตํ	= **โคมยํ.**	อันสำเร็จจากโค มูลโค โคมัย

ลง **มย** ปัจจัย ในอรรถ **สกัตถะ** บ้าง = ด้วยการแบ่งสูตรว่า “มโย” (มโย โยควิภาคะ)

อุ.	**ทานเมว**	= **ทานมยํ.**	การให้ทานนั่นแหละ คือ ทานมัย
	สีลเมว	= **สีลมยํ.**	การรักษาศีลนั่นแหละ คือ สีลมัย

จบ อเนกัตถตัทธิต